

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Erzincan Law Review

Cilt/Vol: 28 Sayı/No: 1 Haziran/June 2024

Türk ve Alman Ceza Hukuku Mevzuatının Roma Statüsü'ne Uyumu

The Compatibility of Turkish and German Criminal Law Legislations with the Rome Statute

  Dr. Öğr. Üyesi Asuman İNCE TUNÇER*

 10.60002/ebyuhfd.1475363

ÖZ

Roma Statüsü ile benimsenmiş olan tamamlayıcılık ilkesinin sonucu olarak Statü'de yer verilen suç tiplerinin yargılanmasında öncelikli yetki, ulusal yargılamaya mercileridir. Uluslararası Ceza Mahkemesi, ilgili devletin suç yargılamada isteksiz olması ya da yargılamaya muktedir olmaması durumunda devreye girmektedir. Bu nedenle Statü'ye taraf olan devletlerin ulusal mevzuatlarını uyumlaştırmaları Mahkemenin yargılama yetkisinin doğmasını engellemek bakımından önemlidir. Bazı hallerde taraf olmayan devletlerin dahi Uluslararası Ceza Mahkemesi önünde yargılanabiliyor olduğu düşünüldüğünde taraf olmayan devletlerin de iç hukuklarında Statü'ye paralel düzenlemeler yapmaları beklenebilir. Türkiye, Roma Statüsü'ne henüz taraf olmamakla birlikte

* Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı.

Makale Bilgisi/Article Info: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received: 29.04.2024 | Kabul/Accepted: 05.06.2024.

Bu makale, intihal programında taranmış ve iki (kör) hakem incelemesinden geçmiştir. This article was submitted in a plagiarism program and reviewed by two (blind) referees.

Atıf/Cite as: Asuman İnce Tunçer, "Türk ve Alman Ceza Hukuku Mevzuatının Roma Statüsü'ne Uyumu", EBYÜ-HFD, C. 28, S. 1, Haziran 2024, s. (95-128).

Bu makale **Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası** lisansı ile lisanslanmıştır.

bu konuda niyetini ortaya koymuştur. Uyum düzenlemeleri çeşitli kanunlarla dağınık bir biçimde yapılabildiği gibi uluslararası suçlara ilişkin tüm hükümlere tek bir kanunla da yer verilebilir. Almanya ilgili düzenlemeleri Uluslararası Ceza Kanunu ile yapmıştır. Türk ve Alman ceza hukuku arasındaki bağ düşünüldüğünde Uluslararası Ceza Kanunu'nun Roma Statüsü ile uyumunun incelenmesi, Türk hukuku açısından yol gösterici olabilecektir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle tamamlayıcılık ilkesinin ulusal ceza mevzuatlarına etkisi ele alınmıştır. Ardından Türk ve Alman ceza hukuku mevzuatlarının Statü'ye uyumu, suç tipleri çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü, Uluslararası Suçlar, Tamamlayıcılık İlkesi, Uluslararası Ceza Hukuku, Türk Ceza Kanunu.

ABSTRACT

Due to the principle of complementarity, prosecuting crimes included in the Rome Statute primarily falls within national courts' jurisdiction. The International Criminal Court steps in when a state is unwilling or unable to prosecute the crime. Therefore, it is important for states that are parties to the Statute to harmonize their national legislation to prevent the Court's jurisdiction. In some cases, even non-party states can be prosecuted before the International Criminal Court, so non-party states are expected to make parallel regulations in their domestic laws. Although Turkey is not yet a party to the Rome Statute, it has demonstrated its intention in this regard. Harmonization regulations can be made dispersedly through various laws or in a single law. Germany has made the relevant regulations with the International Crimes Code. Considering the link between Turkish and German criminal law, examining the compatibility of the International Crimes Code with the Rome Statute can be instructive for Turkish law. In this context, first, the effect of the principle of complementarity on national criminal legislations is discussed in the study. Then, the compatibility of Turkish and German criminal law legislations with the Statute is examined within the framework of the types of crimes.

Keywords

International Criminal Court, Rome Statute, International Crimes, Principle of Complementarity, International Criminal Law, Turkish Penal Code.

GİRİŞ

21. yüzyılda devlet iktidarının sınırlandırılması bakımından yaşanan en önemli gelişmelerden biri daimî bir uluslararası ceza mahkemesinin kurulmasıdır. Roma Statüsü¹ [RS] ile kurulan Uluslararası Ceza

1 Statü'nün İngilizce metni için bkz. "Rome Statute of the International Criminal Court", <https://bit.ly/4aRutIZ>, E.T. 27.04.2024.

Mahkemesi [UCM] soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarını yargılama yetkisine sahiptir. Statü'nün 1. maddesi ile tamamlayıcılık ilkesi benimsenmiştir. Buna göre, sayılan suçların yargılanması bakımından öncelikle ulusal yargı yerleri yetkilidir. Mahkemenin yargılama yapabilmesi, RS'nin 17/1-a hükmü ile devletin suçu kovuşturmada isteksiz olması veya yargılama yapmaya muktedir olmaması koşuluna bağlanmıştır.

Devletlerin, egemenlik alanlarında en sıkı sarıldıkları yetki cezalandırma yetkisidir. Bu bakımdan hiçbir devlet, vatandaşının uluslararası bir yargılama makamı önüne çıkarılmasını istemez. Her ne kadar Statü, devletlerin iç hukuklarında yukarıda sayılan suç tiplerine yer vermelerini bir zorunluluk olarak öngörmemekte ise de tamamlayıcılık ilkesi gereğince Mahkemenin yargılama yetkisinin doğmasının önüne geçmek ve vatandaşlarını kendi mahkemelerinde yargılamak isteyen devletler, iç hukuklarında gerekli yasal düzenlemeleri yapma yoluna gitmektedirler.

Statü'de yer verilen bir suçun UCM önünde yargılanabilmesi için, failin Statü'ye taraf bir devlet vatandaşı olması aranmaktadır. Statü'ye taraf olmayan bir devlet vatandaşının, bir taraf devlette işlediği suçlar UCM önünde yargılanabilecektir. Bundan başka, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin [BMGK] de Statü'ye taraf olma durumu dikkate alınmaksızın belli bir olayı UCM önüne götürme yetkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla Statü'yü imzalamamış devletler açısından da gerekli iç hukuk düzenlemelerinin yapılması önem arz etmektedir. Örneğin; Türkiye Statü'ye taraf olmamakla birlikte sayılan ihtimallerin gerçekleşmesi durumunda bir Türk vatandaşının UCM önünde yargılanması söz konusu olabilecektir.

Çalışmada, Türk ve Alman ceza hukuku mevzuatının RS'ye uyumu incelenecektir. Bu kapsamda olmak üzere öncelikle tamamlayıcılık ilkesinden bahsedilecektir. Sonrasında Türk ve Alman ceza hukukunda, Mahkemenin yargılama yetkisine giren suçların düzenleniş biçimleri ele alınacaktır.

I. TAMAMLAYICILIK İLKESİNİN ULUSAL CEZA MEVZUATLARINA ETKİSİ

Tamamlayıcılık ilkesi, asıl organın suçluyu cezalandırmakta başarısız olması hâlinde ikinci bir yargı organının devreye girmesini öngörür². UCM'yi kuran RS'nin ilk maddesi ile Mahkemenin yargılama yetkisine giren suçların öncelikli olarak ulusal mercilerce yargılanacağı belirtilmiştir. Statü ile tamamlayıcılık ilkesinin benimsenmesi, devletlerin görüşmeler esnasındaki baskıları sonucu onlara verilen bir tür taviz şeklinde nitelendirilmektedir³. Böylece UCM'nin devletlerin egemenlik haklarına müdahalesinin daha dar bir kapsamda tutulması sağlanmıştır⁴.

Tamamlayıcılık ilkesinin benimsenmesi genelde devletlerin egemenlik haklarından vazgeçmek istememelerinin bir sonucu olarak değerlendirilse de Statü'nün giriş bölümünde vurgulandığı üzere söz konusu ilke, uluslararası toplumu ilgilendiren en ciddi suçları işleyen kimselerin cezasız kalmalarını önlemeye de hizmet eder. Nitekim giriş bölümünde, UCM'nin yargı yetkisine giren suçları yargılamanın her devletin görevi olduğu ayrıca belirtilmiştir⁵. Ancak giriş bölümünde yer alan bu ifade kanımızca, devletlere mevzuatlarını Statü ile uyumlu hâle getirme mecburiyeti yüklememekte olup, yalnızca bir temenni niteliği taşımaktadır. Bir yükümlülük olmamasına rağmen uygulamada devletler, yargı yetkilerini paylaşmamak için iç hukuklarında gerekli düzenlemeleri yapma yoluna gitmektedir.

Tamamlayıcılık ilkesi gereğince Mahkemenin yargılama yetkisinin hangi koşullarda doğacağı Statü'nün 17. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu koşullar suçun işlendiği devletin suç kovuşturmada isteksiz olması veya yargılama yapmaya muktedir olmamasıdır. Söz konusu koşulların gerçekleşmesi durumunda, Mahkeme ilgili suç yargılayabilecektir. Koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini UCM tespit edecektir. Bu

2 Xavier **Philippe**, "The Principles of Universal Jurisdiction and Complementarity: How Do the Two Principles Intermesh?", *International Review of the Red Cross*, C. 88, S. 862, 2006, s. 380.

3 Ali Şahin **Kılıç**, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 3, 2009, s. 643.

4 Hakan **Karakehya**, "Modern Düşünce Yapısında Görülen Değişimler Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Taraf Devletlerin Egemenlik Haklarına Müdahalesi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, 2013, s. 139.

5 Canan **Ateş Ekşi**, *Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s. 31.

bakımdan Mahkemenin önemli bir takdir yetkisi bulunmaktadır⁶. Ancak Mahkeme, bu yetkisini hiçbir kuralla bağlı olmadan kullanmamaktadır. 17. madde ile ayrıca devletin isteksizliğinin ve yetersizliğinin belirlenmesi noktasında dikkate alınması gereken ölçütler de belirlenmiştir⁷. Kullanılan dilin muğlaklığı nedeniyle öngörülen ölçütlerin Mahkemenin takdir yetkisini ne derece kısıtladığı ise tartışmalıdır. Bu bakımdan devletlerin egemenlik haklarına ilişkin kaygılarının devam ettiği söylenebilir⁸.

UCM'nin yargılama yapmasının önüne geçmek isteyen taraf devletler, iç hukuklarında Mahkemenin yargı yetkisine giren suçları düzenlemek ve ceza mevzuatlarını RS ile uyumlu hâle getirmek yolunu seçmektedir⁹. İç hukukun uyumlaştırılması Statü'ye taraf olmayan devletler bakımından da önemlidir. Nitekim UCM'nin yargılama yapabilmesi için suçun hangi devlet vatandaşı tarafından işlendiğine bakılmaksızın taraf bir devlet ülkesinde işlenmiş olması yeterlidir¹⁰. Yani vatandaşlarının ülke dışında işledikleri uluslararası suçları kendi mahkemelerinde yargılamak isteyen devletler için de RS'ye uyuma ilişkin düzenlemeler elzemdir. Zira hiçbir devlet kendi vatandaşının uluslararası bir mahkeme önünde yargılanmasını istemez. Bu hem egemenlik hakkının bir parçası olan cezalandırma yetkisi bakımından hem de devletin saygınlığı açısından

6 Selcen **Erdal**, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Ulus-Devlet Egemenliğine Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 18, S. 1, 2010, s. 194.

7 RS'nin 17. maddesi uyarınca devletin isteksiz olduğunun belirlenmesinde kullanılacak ölçütler şunlardır: İlgili şahsın Mahkemenin yargı yetkisine giren ve 5. maddede sayılan suçlardan doğan sorumluluğunu gizlemek amacıyla işlemler yapılması veya yapılmakta olması; ilgili şahsı yargı önüne getirme amacıyla bağdaşmayacak şekilde, yasal işlemlerde makul olmayan gecikme olması; yasal işlemlerin bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirilmemiş veya getirilmemekte olması ve bu işlemlerin ilgili şahsı adalet önüne getirme niyetiyle bağdaşmayacak şekilde yürütülmesi (m. 17/2-a,b,c). Yetersizliği ise Mahkeme belli bir davada, ulusal yargı sisteminin bir kısmının veya tamamının çökmesi ya da işlemez hâlde olmasına bağlı olarak devletin sanığı veya gerekli kanıt ve ifadeleri elde etmesinin yahut başka bir şekilde yasal işlemleri yürütmesinin mümkün olup olmadığını inceleyerek tespit edecektir (m. 17/3).

8 **Erdal**, s. 194; **Kılıç**, s. 642; Bu konuda ayrıntılı bilgi ve çeşitli eleştiriler için bkz. Ebru **Demir**, “Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısına Kabul Edilebilirlik Değerlendirmesinde Tanınan Geniş Takdir Yetkisinin Kullanımında Ortaya Çıkan Sorunlar”, İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 79, S. 4, 2021, s. 1398-1405.

9 Hakan **Karakehya**, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 2, 2008, s. 144.

10 Durmuş **Tezcan**/Mustafa Ruhan **Erdem**/Murat **Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 323.

önemlidir¹¹. Belirtmek gerekir ki Statü ile düzenlenmiş olan saldırı suçu bakımından Mahkemenin yargılama yetkisinin doğması konusunda özel hükümler getirilmiştir. Statü'nün 15 *bis* maddesinin 5. bendine göre, “Statü’ye taraf olmayan bir devlet bakımından, saldırı suçu söz konusu devletin vatandaşları tarafından veya o devletin toprakları üzerinde işlendiğinde, Mahkeme saldırı suçu üzerinde yargı yetkisini kullanamayacaktır”. Saldırı suçunun yargılanmasına ilişkin bir başka istisnai hükme aynı maddenin 4. bendinde yer verilmiştir. Buna göre; Statü’ye taraf bir devlet bir saldırı fiilinden kaynaklanan saldırı suçu üzerinde Mahkemenin yargılama yetkisini kabul etmediğine yönelik Yazı İşleri Bürosu Başkanı’na bir bildirimde bulunarak kendisi bakımından Mahkemenin yargılama yetkisini kullanmasını engelleyebilir.

Statü’ye taraf olmayan devletler bakımından bir diğer önemli nokta, BMGK’nin kabul edilebilirlik şartları aranmaksızın herhangi bir olayı UCM’ne havale edebilme yetkisidir (RS m. 13/b). Bahsi geçen durumda yargılamanın yapılabilmesi için taraf devlet ülkesinde işlenme ve taraf devlet vatandaşı olma kriterleri aranmayacaktır. Böylelikle Statü’ye taraf olmayan bir devlet, UCM yargılaması konusunda bazı yükümlülükler altına girmek zorunda kalabilecektir¹². Öyle ki BMGK’nin başvurusu üzerine yapılacak yargılamalarda, saldırı suçuna ilişkin yargılama yetkisini ortadan kaldıran yukarıda yer vermiş olduğumuz hükümler uygulama alanı bulmayacaktır¹³.

11 **Karakehya**, Uluslararası Ceza Mahkemesi, s. 144.

12 **Erdal**, s. 195 vd.; BMGK ve UCM arasındaki ilişki hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İrem Şevval **Akbaş**, “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Arasındaki İlişki”, Ankara Barosu Dergisi, C. 81, S. 4, 2023, s. 197-236. 1593 sayılı BMGK kararı ile RS m. 13/b uyarınca soruşturmanın başlatıldığı ilk örnek için bkz. **Cenap Çakmak**, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Darfur Krizi’ne Müdahil Olması ve ABD’nin Süpergüç Olarak Limitleri”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C. 3, S. 10, 2007, s. 43-74.

13 Nergiz **Emir**, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi Bakımından Saldırı Suçu”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2015, s. 137 vd.; Muhammet Celal **Kul**, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi”, İbn-i Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 2023, s. 101 vd. Mahkemenin Statü’ye taraf olmayan devlet üzerinde yargılama yetkisi kullanabiliyor olmasının, taraf olunmayan bir uluslararası anlaşmanın devlet bakımından sonuç doğurması anlamına geldiğinden egemenlik yetkisiyle bağdaşmadığı yönünde bkz. **Kılıç**, s. 650. Bu durumun uluslararası hukuku ihlal etmeyip, mülkîlik ilkesi gereğince yetkili olan devletin kendisinin taraf olduğu bir anlaşma gereğince, kendi rızasına dayanarak yargılama yetkisini uluslararası bir mahkemeye devretmesi niteliğinde olduğu yönünde bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, s. 376.

Tamamlayıcılık ilkesi bağlamında UCM'nin yargılama yetkisinin önüne geçilebilmesinin mümkün olması karşısında, Mahkemenin bir caydırıcılık fonksiyonu kalmayacağı düşünülebilir. Ancak önemli olan nokta ister ulusal mahkemeler eliyle ister UCM eliyle olsun faillerin cezalandırılmasıdır. Uluslararası bir ceza mahkemesinin varlığı, suçluların cezalandırılması yönünde devletler üzerinde baskı oluşturmaktadır¹⁴. Devletlerin ulusal hukuklarında Statü'deki suç tiplerine yer vermeleri, temelde cezalandırma yetkilerinin UCM tarafından sınırlandırılmasına karşı bir tedbir olarak değerlendirilmekte ise de bu durum aynı zamanda söz konusu suçlara ilişkin haksızlık bilincinin ulusal hukuklar aracılığıyla yerleşmesine hizmet etmektedir¹⁵.

II. TÜRK CEZA MEVZUATININ ROMA STATÜSÜ'NE UYUMU

Türkiye RS'ye taraf değildir. Ancak buna rağmen Türk ulusal mevzuatının Statü'ye uyumu, bir Türk vatandaşının UCM önünde yargılanmasının Statü hükümlerince mümkün olması sebebiyle önem arz etmektedir¹⁶. Henüz taraf olunmasa da Anayasanın 38. maddesine 2004 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile eklenen son fıkra Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın getirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşın suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemeyeceğini hüküm altına almıştır. Paralel bir düzenleme 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun [TCK] 18/2 maddesinde de mevcuttu. Söz konusu düzenleme 2016 yılında 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği

14 Cengiz **Başak**, Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s. 65.

15 Hans-Heinrich **Jeschek**, "Neuere Entwicklungen im Nationalen, Europäischen und Internationalen Strafrecht: Perspektiven für eine Kriminalpolitik im 21. Jahrhundert?", Festschrift für Albin Eser zum 70. Geburtstag, Editör, Jörg Arnold, C. H. Beck, München 2005, s. 991-1003, Çev. Zeynel T. **Kangal**, "Ulusal, Avrupa ve Uluslararası Ceza Hukukunda Yeni Gelişmeler: 21. Yüzyılda Bir Suç Politikası İçin Perspektifler mi?", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 33, S. 1, 2006, s. 32; Sercan **Tokdemir**, "The Jurisdiction of the International Criminal Court: A Critical Legal Scrutiny on the Principle of Complementarity Adopted in the Rome Statute", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 13, S. 1, 2023, s. 124.

16 Yusuf **Aksar**, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 88. AB tarafından yeknesak bir uygulaması olmasa da RS'ye taraf olunmasının aynı zamanda Avrupa Birliği'ne alınmada da bir yeterlilik kriteri olduğu yönünde bkz. Çiğdem **Akın**, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye'nin Uluslararası Ceza Mahkemesini Kuran Roma Statüsüne Taraf Olmasının Yeri", Uluslararası Suçlar ve Tarih, S. 21, 2020, s. 59, 64.

Kanunu'nun 36/1-ç bendiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Aynı Kanun'un 11. maddesi ile "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olması" iadenin kabul edilemeyeceği hâller arasında düzenlenmiştir.

İfade edilen düzenlemeler ışığında Türkiye'nin RS'ye taraf olma yönünde iradesini ortaya koyduğu söylenebilir. Ancak belirtmek gerekir ki bu düzenlemeler Türkiye henüz taraf olmadığı için Statü'nün uygulanması bağlamında hiçbir hukuki sonuç doğurmayacaktır. Vatandaşın verilmesiyle ilgili düzenlemeler ancak RS'ye taraf olunması durumunda uygulama alanı bulabilecektir¹⁷.

Türk mevzuatının RS'ye uyumu bağlamında UCM'nin yargı yetkisine giren dört suç tipi bakımından ayrı başlıklar altında değerlendirme yapılacaktır. UCM yalnızca soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçunu yargılama yetkisine sahiptir (RS. m. 5). Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlardan soykırım ve insanlığa karşı suçlar TCK'nın "Özel Hükümler" başlıklı ikinci kitabının "Uluslararası Suçlar" başlıklı birinci bölümünde düzenlenmiştir. Uluslararası suçların düzenlendiği birinci bölümde, savaş suçları ve saldırı suçuna ilişkin düzenleme yoktur. Savaş suçlarına dağınık bir biçimde Askeri Ceza Kanunu'nda [AsCK] yer verilmiştir. Saldırı suçuna ilişkin olarak ise Türk mevzuatında bir düzenleme bulunmamaktadır.

Belirtmek gerekir ki uluslararası suçların düzenlendiği bölümde soykırım ve insanlığa karşı suçlardan başka göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları da düzenlenmiştir¹⁸. Sayılan suçlar, UCM'nin yargı yetkisi dışında kaldığından incelemeye dâhil edilmemiştir.

A. Soykırım Suçu

Soykırım suçu RS'nin 6. maddesi ile düzenlenmiştir. Statü'nün soykırım tanımı, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne bağlı kalınarak yapılmıştır.

17 Henüz Statü'ye taraf olunmadan yapılan bu düzenlemeler eleştiri konusu olmuştur. Olması gerekenin önce Statü'ye taraf olup sonra iç hukuku uyumlu hale getirmek yoluna gitmek olduğu yönünde bkz. Uğur **Bayılloğlu**, "Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 56, S. 1, 2007, s. 69 vd.

18 Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçlarının niteliğine ilişkin ayrıca bkz. Olgun **Değirmenci**, "Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuku", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 71, S. 1, 2013, s. 229-266.

TCK'nın soykırım suçuna ilişkin 76. maddesi ise birtakım farklılıklar bulunmakla beraber, RS'nin tanımıyla büyük oranda örtüşmektedir¹⁹.

Suç tanımı itibarıyla TCK'nın RS'den ayrıldığı ilk nokta milli, etnik, irki ya da dini bir grubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla maddede sayılan fiillerin “[b]ir planın icrası suretiyle” gerçekleştirilmesidir. İlgili maddenin gerekçesinde, söz konusu ifadenin kullanılmasında amaçlananın “suç girişiminin planlı ve sistematik karakterini vurgulamak” olduğunu belirtilmiştir. Bir görüşe göre ifadenin suç tanımına eklenmesi ile suçun uygulama alanı daraltılmıştır²⁰. RS’de bir planın varlığı aranmazken TCK’da yer verilen bu ifade ile plan suçun bir unsuru haline getirilmiştir. Bu hâlde suçun bir planın icrası suretiyle işlenmediği durumlarda TCK bakımından soykırım suçu olduğundan bahsedilemeyecektir²¹. Bir başka görüşe göre ise “planın icrası suretiyle” ifadesi suçun maddi unsuru kapsamında değildir. Söz konusu ifade, ortadan kaldırma kastının ispatını kolaylaştıran bir ölçüt olarak görülmelidir²².

Statü'nün 6. maddesinde böyle bir ifade yer almamış olsa da Statü'yü tamamlayıcı nitelikte ve suçların unsurlarının açıklandığı “*Elements of Crimes*” (Suçların Unsurları) adlı belgede, “soykırım suçunun benzer davranışlardan oluşan aşikâr bir kalıp bağlamında işlenmesi” ya da “hareketlerin bizzat kendisinin böyle bir yıkıma yol açabilmesi gerektiği” ifade edilmiştir²³. Kanımızca benzer davranışlardan oluşan aşikâr bir kalıp bağlamında işlenmesi ilgili suçun bir planın icrası suretiyle işlenmesi

19 Verda Neslihan **Akün**, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım (Jenosid) Suçu”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 24, S. 1-2, 2004, s. 70.

20 **Akün**, s. 66; Sinan **Kocaoğlu**, “Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, C. 63, S. 3, 2005, s. 164; Tuncay **Kaykal**, Türk Hukukunda Saldırı Suçu ve UCM'nin Yargı Yetkisinin Sınırları, Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2022, s. 134; Dilaver **Nişancı**, “Uluslararası Ceza Hukuku ve Türk Ceza Kanunu Düzenlemesinde Soykırım Suçu”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 2, 2021, s. 245; Mehmet Fatih **Çınar**, “Uluslararası Ceza Hukuku Suçları için ‘Erken Uyarı Projesi’ ve Türkiye'nin Hukuksal Konjonktürü”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 13, 2019, s. 361.

21 **Akün**, s. 66.

22 **Akün**, s. 66; Olgun **Değirmenci**, “Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 70, 2007, s. 97

23 “Elements of Crimes”, <https://bit.ly/3UaliMw>, E. T. 27.04.2024.

ifadesiyle aynı anlama gelmektedir. Soykırım kapsamında işlenen fiillerin belirli bir grubu yok etme amacını gütmesi gerektiğinden böyle bir amacın gerçekleştirilmesine dönük önceden genel hatlarıyla tasarlanmış bir plan dâhilinde hareket ediliyor olması lazımdır²⁴. Aksi durumda soykırım suçuna vücut verecek ağırlıkta bir hareketin varlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan TCK’da yer verilmiş olan “*planın icrası suretiyle*” ifadesinin pratik anlamda bir farklılık yaratmadığı söylenebilecektir²⁵.

Soykırım suçunu oluşturacak fiiller Statü ve TCK’da beş bent halinde sayılmıştır. Statü ile TCK düzenlemesi karşılaştırıldığında birtakım farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Örneğin; RS m. 6-a’da “*grup üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vermek*” ifadesi, buna karşılık TCK m. 76/1-b’de ise “*kişilerin bedensel ve ruhsal bütünlüklerine ağır zarar verme*” ibaresi kullanılmıştır. Öğretide ruhsal bütünlük ile zihinsel zararın eş anlamlı olduğunu söylemenin zor olduğu, TCK’daki ifadenin zihinsel zarar olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir²⁶. Benzer bir başka görüşe göre ise “zihinsel” yerine “ruhsal” kelimesinin kullanılması suçun kapsamını daraltmıştır²⁷. Ayrıca Statü’de “ciddi bir zarar verilmesi”nden bahsedilirken TCK’da “ağır zarar verme” ifadesi kullanılmıştır. Statü ve TCK’daki ifadelerin hemen hemen aynı anlamlara geldiği savunulabilirse de özellikle “ruhsal bütünlük” ifadesi bakımından kanun koyucunun neden böyle bir tercih yaptığı anlaşılacaktır. Buna karşın soykırım suçunu oluşturan fiillerin düzenlendiği diğer dört bendin Statü ile uyum içinde olduğu kanaatindeyiz²⁸.

24 Mahmut **Koca**, “Türk Ceza Kanunu’nda Soykırım Suçu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010, s. 17 vd.

25 **Bayılhoğlu**, s. 78; R. Murat **Önok**, Uluslararası Ceza Divanı’nı Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Yayını, 2010, s. 27. Statü’de açıkça suçun bir unsuru olarak düzenlenmesi de UCM içtihatlarına bakıldığında soykırım planının suçun unsuru olarak değerlendirildiği yönünde bkz. Zeynep **Erhan**, “Core International Crimes in Turkish Criminal Law and the Rome Statute: A Comparative Analysis in the Light of International Jurisprudence”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 22, S. 2, 2018, s. 115 vd.; Durmuş **Tezcan**/Mustafa Ruhan **Erdem**/Murat **Önok**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 69.

26 **Önok**, s. 24.

27 **Akün**, s. 68; **Kaykal**, s. 134 vd.

28 Soykırım suçuna ilişkin kanuni düzenlemenin uluslararası düzenleme ve uygulamalara paralel olduğu yönünde bkz. **Aksar**, s. 89.

Son olarak TCK’da yer alan tanımlamada yalnızca bir planın icrası suretiyle, milli, etnik, ırki ya da dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadından bahsedilmesi, sayılan nitelikleri taşıyan üyelerin “grup” olarak hedef alınması yönünde bir ifadenin bulunmaması eksiklik olarak değerlendirilmiştir²⁹. Bizce “*bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla*” deyişi bu hususu da kapsamaktadır.

TCK’nın 13/1-a hükmü ile Kanun’un ikinci kitabının birinci kısmında yer alan soykırım, insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları bakımından evrensellik ilkesi kabul edilmiştir. Buna göre; soykırım suçu yabancı tarafından yabancı bir ülkede işlense ve hatta fail Türkiye’de bulunmasa bile Türk kanunları uygulanacaktır. Düzenleme dünyanın herhangi bir yerinde soykırım suçunun işlenmesi hâlinde Türkiye’de soruşturma açılmasına imkân verir niteliktedir. Soykırım suçunun tüm insanlığı ilgilendiren çok ağır bir suç olduğu düşünüldüğünde evrensellik ilkesinin kabul edilmesi doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak dünyanın herhangi bir yerinde işlenen soykırım suçunun soruşturulmasına imkân tanınmış olması, soruşturmanın sürdürülmesi ve delillerin toplanmasının zorluğu ile uluslararası ilişkilere zarar verme ihtimalinin bulunması nedeniyle eleştirilmektedir³⁰. Bu nedenle bahsi geçen maddenin 2. fıkrası ile uluslararası suçlar bakımından Türkiye’de yargılama yapılmasının Adalet Bakanı’nın talebine bağlanmış olması bu kapsamda ortaya çıkabilecek sorunları önlemeye yönelik makul bir düzenlemedir³¹.

B. İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçlar, RS’nin 7. maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre; insanlığa karşı suç, 7. madde kapsamında sayılan fiillerin herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenmesidir. TCK’nın 77. maddesi ile yapılan insanlığa karşı suç tanımı ise RS’den farklı ve suçun maddi unsuru bakımından çok daha dar kapsamlıdır³².

TCK düzenlemesine göre madde metninde sayılan fiillerin siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan

29 Akün, s. 67-68; Dilaver, s. 245.

30 Değirmenci, Soykırım Suçu, s. 111.

31 Tezcan/Erdem/Önok, Ceza Özel Hukuku, s. 58.

32 Aksar, s. 231; Elif Başkaracaoğlu, “Uluslararası Hukuk Işığında Yeni Türk Ceza Kanunundaki İnsanlığa Karşı Suçlar Tanımının Değerlendirilmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 24, S. 1-2, 2004, s. 277.

doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi gerekir. RS'den farklı olarak suçun felsefi, ırki veya dini saiklerle işlenmesi aranmaktadır³³. 77. maddeye göre insanlığa karşı suç ancak özel kastla işlenebilir. Failin icra hareketlerini sayılan saiklerle işlemesi insanlığa karşı suçun oluşumu bakımından zorunludur. Oysa Roma Statüsü bakımından genel kast yeterlidir³⁴. Statü ile TCK arasındaki bu farklılığın nasıl bir sonuç doğuracağına yönelik *Önok*'un tespitine de burada yer vermek istiyoruz. Yazara göre, insanlığa karşı suçla itham edilen kişinin özel kastının tespit edilememesi hâlinde fail, TCK'da düzenlenmiş bulunan adi suçlar çerçevesinde yargılanacaktır. Bu durumda, failin uygun bir cezaya çarptırılması durumunda UCM'nin *ne bis in idem* ilkesi gereği devreye girmemesi gerekir³⁵. Biz de yazarın görüşüne iştirak ediyoruz. Ancak elbette arzulanan Türkiye'nin ilgili ifadeleri madde metninden çıkararak RS'ye tam uyumlu bir düzenleme getirmesidir.

RS, insanlığa karşı suçun yaygın veya sistematik olmasını ararken TCK'da ilgili suçun sadece bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesinden bahsedilmiştir. Yaygın olma, TCK bağlamında insanlığa karşı suçun bir unsuru değildir³⁶. RS'ye uyum bağlamında, TCK düzenlenmesinde de yaygın veya sistematik olma unsurlarına bir arada yer verilmesi daha isabetli olurdu³⁷.

Suçun maddi unsuru bakımından TCK düzenlemesi Statü'ye göre daha dar kapsamlıdır. Kanunun 77. maddesinde insanlığa karşı suç oluşturan fiiller sekiz bent hâlinde; kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma, zorla fuhşa sevk etme olarak sıralanmıştır. Statü'nün 7. maddesinde sayılan; toplu yok etme, nüfusun sürgün edilmesi veya zorla nakli, cinsel kölelik, zulüm, kişilerin zorla kaybedilmesi, ırk

33 **Erhan**, s. 123 vd.

34 **Bayilloğlu**, s. 81; Ersan **Şen/Erkam Malbeği**, Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 44, 46; **Tezcan/Erdem/Önok**, Ceza Özel Hukuku, s. 87; **Kaykal**, s. 135.

35 **Önok**, s. 36. Aynı yönde; **Bayilloğlu**, s. 83.

36 Aysel **Seymen Çakar**, "İnsanlığa Karşı Suçlar", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 103, 2012, s. 192; **Başkaracaoğlu**, s. 260.

37 Aynı yönde; **Seymen Çakar**, s. 193; **Önok**, s. 34; **Kaykal**, s. 136; **Erhan**, s. 121. Sistematik bir saldırının bulunması birden çok mağdurun varlığını gerektirdiği için "yaygın" ifadesinin TCK'da bulunmamasının uygulamada bir soruna yol açmayabileceği yönünde bkz. **Tezcan/Erdem/Önok**, Ceza Özel Hukuku, s. 84.

ayrımcılığı ve diğer insanlık dışı eylemlere TCK'da yer verilmemiştir³⁸. “Diğer insanlık dışı eylemler” tarzında bir ifadeye yer verilmemesi suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir gereği olsa da³⁹ diğer fiiller bakımından TCK düzenlemesi yeterli değildir. Bununla birlikte öğretide bir görüşe göre, Statü’de yer verilen fiillerin TCK’nın diğer hükümleri uyarınca yargılanması mümkündür. Örneğin; cinsel kölelik kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (TCK m. 109), cinsel saldırı (TCK m. 102), çocukların cinsel istismarı (TCK m. 103), fuhuş (TCK m. 227) ve insan ticareti (TCK m. 80) kapsamında yargılanabilir. Ancak uluslararası bir suçu adi bir suç olarak yargılamak, ceza hukukunun amacı, fiilin haksızlık içeriği ve suçla korunan hukuksal yarar bakımından düşünüldüğünde tatmin edici bir çözüm olmayacaktır⁴⁰.

Statü’nün 7/1-h bendinde; “*insanlığa karşı suç oluşturan bir hareket olarak; herhangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafta atf yapılan herhangi bir eylemle veya Mahkemenin yetki alanındaki herhangi bir suçla bağlantılı olarak siyasi, ırki, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı olarak zulüm*” düzenlenmiştir. Aksar’a göre, TCK’da insanlığa karşı suç başlığı altında düzenlenen fiil, insanlığa karşı suçlardan birini oluşturan zulmetme suçudur. Zulmetme suçu, insanlığa karşı suçların özel bir türü ve en ağırı olarak değerlendirilmektedir. 77. maddede sayılan fiillerin siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle işlenmesi hâlinde bu suç oluşacaktır. TCK düzenlemesinde özel kast aranmaksızın, insanlığa karşı suç oluşturan fiiller hüküm altına alınmış olsaydı, düzenlemenin RS’ye göre dar kaldığı ancak sadece zulmetme suçundan ibaret olmadığı sonucuna varılabilirdi. Ancak felsefi, ırki veya dini bir saikin aranmış olması düzenlemeyi RS bağlamında zulmetme suçuna indirgemektedir⁴¹. Hatta RS’de yer alan zulmetme suçunun kapsamının daha geniş olduğu bile söylenebilir. Zira ilgili düzenlemede felsefi, ırki veya dini saikten başka “*siyasi, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, cinsel veya evrensel olarak uluslararası hukukta kabul edilemez diğer nedenlere dayalı olarak zulmetme*” ifadesi kullanılmıştır.

38 Başkaracaoğlu, s. 277; Bayilloğlu, s. 81; Tezcan/Erdem/Önok, Ceza Özel Hukuku, s. 85; Kaykal, s. 136; Çınar, s. 361.

39 Başkaracaoğlu, s. 277.

40 Önok, s. 33; Erhan, s. 124.

41 Aksar, s. 232 vd.

Son olarak, soykırım suçu başlığı altında evrensellik ilkesine dair yaptığımız açıklamalar insanlığa karşı suçlar bakımından da geçerlidir.

Görüldüğü üzere, TCK'nın insanlığa karşı suçlara ilişkin düzenlemesi, RS ile oldukça uyumsuz ve yetersizdir.

C. Savaş Suçları

RS'de en detaylı biçimde düzenlenmiş olan suçlar savaş suçlarıdır. Savaş suçları, RS'nin 8. maddesinde uluslararası silahlı çatışmalar ve uluslararası olmayan çatışmalar şeklinde ayrı ayrı düzenlenmiştir. Uluslararası silahlı çatışmalardaki savaş suçları m. 8/2-a ve b'de yer almaktadır. 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin⁴² ağır ihlalini oluşturan fiiller ile uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin diğer ağır ihlallerini oluşturan fiiller bu kapsamdadır. Uluslararası olmayan silahlı çatışmalardaki savaş suçları ise 8/2-c ve e'de yer almaktadır. 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nin müşterek 3. maddesinin ciddi ihlalleri ile uluslararası karakterde olmayan ancak silahlı çatışmalarda uygulanabilir hukukun ve teamüllerin diğer ağır ihlallerini oluşturan fiiller uluslararası olmayan silahlı çatışmalardaki savaş suçlarını oluşturmaktadır⁴³. Belirtmek gerekir ki RS kapsamında savaş suçlarının söz konusu olabilmesi için mutlaka bir savaş ilanına ya da tarafların silahlı çatışma durumunu kabul etmesine gerek yoktur⁴⁴.

Bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş çapta işlenmesi başta olmak üzere, Mahkemenin savaş suçları üzerinde yargılama yetkisi vardır (RS m. 8/1). Madde ifadesinden de anlaşılacağı gibi Mahkemenin savaş suçları üzerindeki yargı yetkisi, suçun bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş çapta işlenmesi hâllerinde sınırlı değildir. Söz konusu düzenleme Mahkemenin yargılama yetkisinin doğması bakımından bir ölçüt getirmiştir. Savaş suçlarının münferit olarak işlendiği durumlarda ise dava konusunun Mahkemece başkaca bir işlem gerektirecek derecede ağır olup olmadığı değerlendirilecektir (RS m. 17/1-d)⁴⁵.

Türk hukukunda savaş hâli, 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hali Kanununun [SSHK] 3. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili madde uyarınca savaş hâli, savaş ilanına karar verilmesinden bu hâlin kaldırıldığından ilan

42 "The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols", <https://bit.ly/3WkBLR6>, E. T. 27.04.2024.

43 Aksar, s. 183.

44 Aksar, s. 170.

45 Tezcan/Erdem/Önok, Uluslararası, s. 593 vd.

edilmesine kadar devam eden süre içerisinde hak ve hürriyetlerin kanunlarla kısmen veya tamamen sınırlandırıldığı durumdur. AsCK'nın 8. maddesinde de paralel bir tanım seferberlik terimi kullanılarak yapılmıştır. AsCK'da kullanılan seferberlik teriminden anlaşılması gereken de savaş halidir (AsCK m. 7)⁴⁶. AsCK'nin “[s]eferberlikte insanlar ve mallar aleyhine yapılan cürümler” başlıklı 7. faslında 122 ilâ 129. maddeler arasında savaş sırasında işlenen bazı fiiller askeri suç olarak düzenlenmiştir. Bu suçlar ganimet almak (m.122), yağmacılık (m.123), zaruret olmaksızın başkasının mal ve mülkünü imha ve tahrip etmek (m.125), zorla yağmacılık (m.126), muharebe meydanlarında ölümlerin, esirlerin ve yaralıların mallarına tecavüz etmek (m. 127), ahaliye kanunsuz tasarrufta bulunmak (m. 128) ve muharebe meydanında hıyanet ve muhariplerin mallarına tecavüz etmektir⁴⁷.

RS ile benzer şekilde Türk hukukunda da AsCK'da düzenlenen savaş suçlarının plan veya politika çerçevesinde yahut geniş çaplı olarak işlenmesi suçun oluşması bakımından şart değildir⁴⁸. Öte yandan RS'de savaş suçunun söz konusu olabilmesi için silahlı çatışmanın varlığı yeterli iken Türk hukuku açısından bir savaş hâlinin varlığı gereklidir. Bu bakımdan Türk hukukunda daha şekli bir yaklaşım benimsenmiştir denebilir⁴⁹.

Statü'de savaş suçları kapsamında yer alan bazı fiillerin TCK ile AsCK'da yer verilen diğer bazı suç tipleri bağlamında cezalandırılması mümkündür. Örneğin; RS m. 8/2-a bendinde; “i) *Kasten öldürme*; ii) *Biyolojik deneyler dahil işkence veya insanlık dışı muamele*; iii) *Vücuda veya sağlığına kasten büyük ıstırap verme veya ciddi yaralamaya sebep olma*; iv) *Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak mülkiyetin yaygın yok edilmesi veya sahiplenilmesi*; v) *Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, düşman devlet silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması*; vi) *Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, kasti olarak adil ve olağan yargılanma hakkından yoksun bırakılması*; vii) *Hukuka aykırı sürgün ya da nakletme ya da hukuka aykırı alıkoyma ve viii) Rehin alma*” fiillerine yer verilmiştir. Sayılanlardan pek

46 Fahrettin **Demirağ**, “Uluslararası Ceza Divanı Savaş Suçları-Saldırı Suçu Mevzuatımıza Göre Savaş Hali”, Uluslararası Ceza Divanı, Editör, Feridun Yenisey, Arıkan Yayınları, İstanbul 2007, s. 98.

47 M. Yasin **Aslan**, Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları, Bilge Yayınevi, Ankara 2006, s. 274.

48 **Önok**, s. 37.

49 **Önok**, s. 37.

çoğu TCK'da bulunan kasten öldürme (m. 81, 82), kasten yaralama (m. 86), neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama (m. 87), insan üzerinde deney (m. 90), işkence (m. 94), neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence (m. 95), eziyet (m. 96) ve kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma (m. 109) suç tipleri çerçevesinde cezalandırılabilir. Bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, düşman devlet silahlı kuvvetlerinde hizmet etmeye zorlanması fiili bakımından ise tehdit (m. 106) ve cebir (m. 108) suçuna ilişkin hükümler uygulanabilirse de söz konusu suç tipleri için öngörülmuş olan ceza miktarlarının oldukça hafif olduğu belirtilmektedir⁵⁰. Cebir ve tehdit suçları dışında yukarıda sayılan suç tipleri bakımından TCK ile öngörülmuş olan ceza miktarlarının yüksek olması ile kasten öldürme, kasten yaralama ve işkence suçları bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanmayacak olması dikkate alındığında Mahkemenin yargılama yetkisinin doğmasının önüne geçilebileceği düşünülebilir. Ancak bir suçun adi suç olarak cezalandırılması ile bir savaş suçu olarak cezalandırılması arasında fark bulunmaktadır⁵¹.

Askeri gereklilik olmadan, yasadışı ve keyfi olarak mülkiyetin yaygın şekilde yok edilmesi veya sahiplenilmesi fiilleri ise yukarıda yer verdiğimiz AsCK m. 122 vd.'da bulunan hükümler çerçevesinde cezalandırılabilir niteliktedir. Ancak söz konusu suç tiplerinden bazıları bakımından öngörülmuş olan ceza miktarları hafif düzeydedir. Öte yandan RS ile savaş suçu olarak düzenlenmiş bazı fiillerin Türk ceza hukuku mevzuatında bir karşılığı yoktur. Örneğin; bir savaş esirinin veya koruma altındaki bir diğer şahsın, kasti olarak adil ve olağan yargılama hakkından yoksun bırakılması fiilini cezalandıran bir suç tipi Türk hukukunda bulunmamaktadır⁵².

Ayrıca belirtmek gerekir ki savaş suçlarının düzenlendiği RS'nin 8. maddesine yürürlüğe girdiği tarihten bu yana çeşitli eklemeler yapılmıştır. İlk olarak Taraf Devletler Asamblesi'nin 10 Haziran 2010'da aldığı kararla zehir veya zehirli silahların kullanılması; boğucu, zehirli veya diğer gazlar ile benzeri sıvı, malzeme ya da cihazlar kullanılması; çekirdeği tam kapatmayan veya yarararak ayrılan mermiler gibi insan vücuduna kolayca giren veya vücutta parçalanan mermilerin kullanılması fiilleri⁵³ uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından da savaş suçu

50 **Önok**, s. 41.

51 **Önok**, s. 40 vd.; **Tezcan/Erdem/Önok**, Uluslararası Ceza Hukuku, s. 52 vd.

52 **Önok**, s. 41.

53 "10. a Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court", <https://bit.ly/4aRoPX0>, E.T. 24.04.2024.

olarak kabul edilmiştir. Daha sonra Taraf Devletler Asamblesi'nin 14 Aralık 2017 tarihinde aldığı kararla mikrobiyal veya diğer biyolojik ajanları ya da toksinleri kullanan silahların kullanılması⁵⁴; X ışınları ile tespit edilemeyen nitelikte yaralanmaya neden olan silahların kullanılması⁵⁵ ile kör edici lazer silahlarının kullanılması⁵⁶ hem uluslararası silahlı çatışmalar hem uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından savaş suçu teşkil eden fiiller olarak kabul edilmiştir. Son olarak Taraf Devletler Asamblesi'nin 9 Aralık 2019 tarihinde aldığı karara göre yardım malzemelerinin kasten engellenmesi de dahil olmak üzere, sivillerin hayatta kalmaları için vazgeçilmez olan nesnelere mahrum bırakılarak açlığa mahkum edilmesinin bir savaş yöntemi olarak kasıtlı şekilde kullanılması⁵⁷ uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından bir savaş suçu haline getirilmiştir.

Görüldüğü üzere RS ile savaş suçu olarak düzenlenmiş fiillerin Türk ceza hukuku mevzuatı çerçevesinde yargılanması ancak TCK'da bulunan adi suç hükümleri ile AsCK'da bulunan sınırlı düzenlemeler kapsamında mümkündür⁵⁸. Öyle ki Statü ile savaş suçu olarak düzenlenmiş bazı fiiller bakımından Türk hukukunda uygulanabilir ceza normu bile bulunmamaktadır. Özellikle bu nitelikteki fiiller bakımından tamamlayıcılık ilkesi gereği UCM'nin devreye girmesi mümkün olabilecektir⁵⁹. Savaş suçları, RS'ye uyum bağlamında Türk hukukunun en eksik kaldığı suçlardır. Bu bağlamda savaş suçlarının mevzuatımıza aktarılması kritik önemdedir⁶⁰.

54 “10. d Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Weapons which Use Microbial or Other Biological Agents, or Toxins)”, <https://bit.ly/3y18u3u>, E.T. 24.04.2024.

55 “10. e Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Weapons the Primary Effect of which is to Injure by Fragments Undetectable by X-rays in the Human Body)”, <https://bit.ly/4deHKNa>, E.T. 24.04.2024.

56 “10. f Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Blinding Laser Weapons)”, <https://bit.ly/44foQ4O>, E.T. 24.04.2024.

57 “10. g Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Intentionally Using Starvation of Civilians)”, <https://bit.ly/3UjuM8a>, E.T. 24.04.2024.

58 Aynı yönde bkz. **Kaykal**, s. 137; **Çınar**, s. 361 vd.

59 **Önok**, s. 40, 41; Yurdanur Firdevs **Kılıç**, Savaş Suçları Kapsamındaki Cinsel Şiddet Fiilleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2020, s. 49.

60 Aynı yönde bkz. **Değirmenci**, Uluslararası Suçlar, s. 261; **Kaykal**, s. 137; **Bayılhoğlu**, s. 82; **Çınar**, s. 362; **Erhan**, s. 126; M. Yasin **Aslan**, “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye'ye Etkileri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 56,

D. Saldırı Suçu

UCM'nin kurulması aşamasında en tartışmalı konulardan birisi saldırı suçunun tanımı ve Mahkemenin yargı yetkisine dâhil edilmesi olmuştur. Görüşmeler sonrasında saldırı suçunun tanımına ilişkin değişik görüşlerin varlığı ve uzlaşmanın zorluğu dikkate alınarak, tanımla ilgili sorunun çözümü ileriye bırakılmıştır. Ancak Statü'de saldırı suçunun UCM'nin yargı yetkisinde olduğu hüküm altına alınmıştır⁶¹.

Saldırı suçunun tanımı, 2010 yılında yapılan Gözden Geçirme Konferansında alınan kararlar Statü metnine eklenmiştir⁶². Buna göre saldırı suçu; “*bir Devletin siyasi veya askeri eylemlerini etkili biçimde kontrol edebilme veya yönetebilme konumunda bulunan bir kimse tarafından, ağırlığı ve boyutu itibariyle Birleşmiş Milletler Şartı'nı açıkça ihlal eden bir saldırı fiilinin planlanması, hazırlanması, başlatılması veya icrası*”dır (RS m. 8 bis/1). Saldırı fiilinden anlaşılması gereken ise RS m. 8 bis/2'de tanımlanmıştır. Buna göre saldırı fiili, “*bir Devlet tarafından, bir başka Devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı başka şekillerde silahlı kuvvet kullanılmasıdır*”.

Saldırı suçundan dolayı Mahkemenin yargılama yapma yetkisi Statü'nün 15 ter maddesi ile ve Gözden Geçirme Konferansında alınan karar gereğince 2017 yılı sonrasına bırakılmıştır. UCM'nin saldırı suçu bakımından yargı yetkisi, Taraf Devletler Asamblesi'nin 14 Aralık 2017 tarihinde aldığı kararla 17 Temmuz 2018 itibariyle aktif hâle getirilmiştir⁶³.

Türk mevzuatında doğrudan saldırı suçunu tanımlayan normatif bir düzenleme bulunmamaktadır. Bir görüşe göre; 1982 Anayasasının başlangıç kısmında belirtilen “[y]urtta sulh cihanda sulh” ilkesi ve “[s]avaş hâli ilanı ile silahlı kuvvet kullanımına izin verme” başlıklı 92. maddesinde yalnızca milletlerarası hukukun meşru saydığı hâllerde savaş ilanına karar verilebilmesi ve ani bir saldırı hâlinde silahlı kuvvet kullanımına izin verilebilmesi yönündeki düzenlemeler nazara alındığında, anayasal zeminde saldırı savaşının yasaklandığı ve kuvvet

S. 4, 2007, s. 77. En azından Askeri Ceza Kanunlarının Statü ile uyumlu hale getirilmesi için gözden geçirilmesinin zorunlu olduğu yönünde bkz. **Aksar**, s. 92.

61 **Başak**, s. 254.

62 “Adoption of Amendments on The Crime of Aggression”, <https://bit.ly/3UA7jkz>, E.T. 27.04.2024.

63 “Activation of the Jurisdiction of the Court over the Crime of Aggression”, <https://bit.ly/44mApab>, E.T. 27.04.2024.

kullanımının yalnızca uluslararası hukuka uygun bir şekilde mümkün olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca TCK m. 304 ve m. 306’da düzenlenmiş olan devlete karşı savaşa tahrik ve yabancı devlet aleyhine asker toplama suç tipleri bağlamında savaşın kabul edilmediği ve savaşa neden olabilecek eylemlerin ceza kanunu vasıtasıyla yasaklandığı da ifade edilebilir⁶⁴.

Diğer taraftan SSHK’da yapılan savaş tanımı Birleşmiş Milletler Şartı’na [BM Şartı] aykırı bir biçimde kuvvet kullanımına imkân verir niteliktedir. Kanun’un 3. maddesinde yer alan tanıma göre savaş, “[d]evletin bekasını temin etmek, milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek amacıyla, başta askeri güç olmak üzere Devletin maddi ve manevi tüm güç ve kaynaklarının hiçbir sınırlamaya tabi tutulmadan kullanılmasını gerektiren silahlı mücadeledir”. Tanımda yer verilen “*milli menfaatleri sağlamak ve milli hedefleri elde etmek*” BM Şartı’na göre kuvvet kullanılabilir hâllerden olmayıp; meşru müdafaa sınırlarını aşan ve saldırı savaşını başlatmaya imkân verebilecek bir unsur şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁶⁵.

Kanaatimizce Türk ulusal mevzuatında bulunan hükümler, RS ile uyum içerisinde değildir. Savaş ve kuvvet kullanımına ilişkin mevcut anayasal ve kanuni düzenlemeler bir suç tipi olarak saldırıyı tanımlamamakta ve karşılamamaktadır⁶⁶.

III. ALMAN CEZA MEVZUATININ ROMA STATÜSÜ’NE UYUMU

Almanya UCM’nin kurulması aşamasında yapıcı bir tutum izlemiş ve RS’yi imzalayarak Mahkemenin yargılama yetkisini kabul etmiştir⁶⁷. 2000 yılında Alman Anayasası’nın 16. maddesine eklenen 2. fıkra ile Türk

64 **Kaykal**, s. 130-132.

65 **Bilal Domaç**, “Roma Statüsü’nün Kabulü Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşabileceği Muhtemel Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 5, S. 9, 2009, s. 185.

66 Aynı yönde bkz. **Çınar**, s. 362; **Erhan**, s. 130.

67 Almanya, Uluslararası Ceza Mahkemesinin oluşturulması sürecini şekillendirmede ve yönlendirmede aktif bir rol oynamıştır. Roma’daki müzakereler sırasında, Federal Cumhuriyet, mahkemeye mümkün olan en fazla yetkinin verilmesini isteyen yaklaşık 60 devletten biridir. RS’nin şekillenmesinde etkili olan çok sayıda Alman teklifi de Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin projesine aktif Alman desteğini belgelemektedir. Bkz. Gerhard **Werle**/Florian **Jebberger**, “Völkerstrafgesetzbuch – VStGB-Einleitung”, *Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9*, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 24.

hukukunda olduğu gibi vatandaşın verilmeyeceği kuralına istisna getirilmiştir. Buna göre; vatandaşın bir Avrupa Birliği üyesi devlete ya da uluslararası mahkemeye iadesine ilişkin olarak kanuni düzenlemeler yapılabilecektir⁶⁸.

Almanya, ulusal mevzuatını RS'yle uyumlaştırmak üzere ceza kanununda değişiklikler yapmak yerine, yasal netliğin ve uygulamada yönetilebilirliğin sağlanması amacıyla ayrı bir kanun yapma yolunu seçmiştir⁶⁹. Uluslararası Ceza Kanunu (Völkerstrafgesetzbuch)⁷⁰ [UCK], RS'den bir gün evvel 30 Haziran 2002'de yürürlüğe girmiştir.

UCK'nın amacı RS'de öngörülen suç tiplerini ulusal hukuka nakletmek, Alman hukukunun boşluksuz olmasını sağlayarak tamamlayıcılık ilkesi bağlamında Mahkemenin yargılama yetkisinin önüne geçmektir⁷¹. Belirtelim ki Kanun'un amacı Statü düzenlemelerini iç hukuka dâhil etmek olsa da bu yapılırken doğrudan doğruya Statü düzenlemelerinin alınması yoluna gidilmemiş; Alman Anayasasının gereklilikleri, uluslararası teamül hukuku ve başta kanunilik ilkesi olmak üzere ceza hukukunun genel prensipleri de dikkate alınmıştır⁷².

UCK, 14 maddeden ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Kanun'da düzenlenen tüm suçlar için uygulama alanı bulacak genel hükümlere yer verilmiştir. İkinci bölümde suç tipleri düzenlenmiştir. Bunlar soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ile diğer suçlar başlığı altında denetim görevinin ihlali ve suçu bildirmekten kaçınma suçlarıdır. Belirtmek gerekir ki denetim görevinin ihlali ve suçu bildirmekten kaçınma niteliğindeki fiiller Statü'nün "*Ceza Hukukunun Genel İlkeleri*" başlıklı 3. bölümünde düzenlenmiştir. UCK ile benimsenmiş olan sistematik kanaatimizce daha yerinde olmuştur. Çalışma kapsamında Mahkemenin yargılama yetkisi kapsamına giren

68 Peter **Wilkitzki**, "The German Law on Co-Operation with the ICC", *International Criminal Law Review*, S. 2, 2002, s. 196.

69 Helmut **Satzger**, "German Criminal Law and The Rome Statute- A Critical Analysis of the New German Code of Crimes Against International Law", *International Criminal Law Review*, S. 2, 2002, s. 266.

70 Kanun metni için bkz. "Völkerstrafgesetzbuch", <https://www.gesetze-im-internet.de/vstgb>, E.T. 26.04.2024.

71 **Jescheck**, s. 30; **Werle/Jebbberger**, *Einleitung*, Rn. 2.

72 Elisabeth **Handl**, "Introductory Note to the German Act to Introduce the Code of Crimes Against International Law", *International Legal Materials*, C. 42, S. 4, 2003, s. 995; Steffen **Wirth**, "Germany's New International Crimes Code: Bringing a Case to Court", *Journal of International Criminal Justice*, C. 1, S. 1, 2003, s. 153; **Werle/Jebbberger**, *Einleitung*, Rn. 37.

temel suç tipleri olan soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu bakımından değerlendirme yapılacaktır. Değerlendirme yapılırken madde metinlerine birebir yer verilmeyecek, Kanununun RS'den ayrıldığı noktalar üzerinde durulacaktır.

A. Soykırım Suçu

Soykırım suçuna ilişkin düzenleme UCK'nın 6. maddesi ile yapılmıştır. İlk fıkrada, suçu oluşturan fiiller Statü'ye paralel olarak beş bent halinde sıralanmıştır. Bunlar grubun bir üyesini öldürmek, grubun bir üyesine fiziksel ya da zihinsel olarak ciddi zarar vermek, grubun bütünüyle veya kısmen fiziksel varlığını ortada kaldıracacağı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek, grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbir almak ve gruba mensup bir çocuğu zorla başka bir gruba nakletmektir.

Soykırım suçu için öngörülen ceza müebbet hapis olmakla birlikte 2. fıkrada kasten öldürme dışındaki diğer fiillerle suçun işlenmesi halinde, daha az ceza verilebilecektir. Ancak bu ceza beş yıldan az olamaz. Ortaya çıkan neticenin ciddiyetine göre daha az ceza verilmesinin kanuni düzenlemeyle mümkün kılınması bizce isabetli olmuştur. Aksi durumda netice ile verilecek ceza arasında bir orantısızlık söz konusu olabilecektir.

UCK'nın soykırım tanımı Statü'ye paralel olmakla birlikte birtakım ifade farklılıkları bulunmaktadır. Statü'de soykırım suçunu oluşturan fiiller bentler hâlinde sayılırken gruba mensup olanların öldürülmesi, grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi, gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek ifadeleri kullanılmışken UCK'da suçun mağduru tekil bir biçimde tanımlanmıştır. Bu bağlamda UCK'da söz konusu fiiller bir grup üyesinin öldürülmesi, grubun bir üyesine ciddi bedensel veya zihinsel zarar verilmesi ve gruptaki bir çocuğun zorla başka bir gruba nakledilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Elements of Crimes adlı belgede Statü'de sayılan fiillerin sadece tek bir üyeye karşı işlenmesinin yeterli olduğu ayrıca düzenleme altına alınmış olsa da UCK'daki ifadeler Statü'ye göre daha açıktır. Suçun oluşması bakımından söz konusu fiillerin tek bir grup üyesine karşı işlenmesi yeterlidir⁷³. Yine fiziksel ve zihinsel olarak ağır zarardan anlaşılması gerekenin tespiti hususunda Alman Ceza Kanunu'nun [ACK] 226.

73 Claus **Kreß**, “VStGB § 6 Völkermord”, Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 49.

maddesine atıf yapılması da aynı anlayışın sonucudur⁷⁴. Alman kanun koyucusu suçun maddi unsurunu tanımlamakta titiz hareket etmiştir.

Son olarak şu hususu da ifade etmek gerekir: UCK'nın 1. maddesi ile ilgili kanunda düzenlenen soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu bakımından evrensellik ilkesi kabul edilmiştir. Ancak Türk hukukunda olduğu gibi Alman hukukunda da evrensellik ilkesi gereğince soruşturma açma zorunluluğuna istisnalar getirilmiştir⁷⁵. Söz konusu düzenlemeler Alman Ceza Usul Kanunu'nun [ACUK] 153(f) maddesi ile yapılmıştır. Örneğin; Almanya dışında Alman vatandaşı olmayan bir kimsenin Alman vatandaşı olmayan bir kimseye karşı işlediği ve failin de Almanya'da bulunmadığı yahut Almanya'da hazır edilmesinin umulmadığı durumlarda savcının soruşturma başlatıp başlatmamak konusunda takdir yetkisi vardır⁷⁶. Söz konusu düzenlemeler soruşturmanın yürütülmesinde ortaya çıkabilecek imkânsızlıkların ve diğer ülkelerle yaşanabilecek sorunların önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

B. İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçların UCK'da bazı yerlerde RS'den daha dar bazı yerlerde ise daha geniş düzenlendiği görülmektedir⁷⁷. Bunun nedeni, Alman kanun koyucusunun Statü'nün düzenlemelerini aynen almak yerine uluslararası teamül hukukundaki son gelişmeleri ve suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gereklerini dikkate almış olmasıdır⁷⁸.

İnsanlığa karşı suç başlığı altında düzenlenen zorla hamile bırakma fiilinin tanımlanması bakımından RS ile UCK'nın farklılaştığı görülmektedir. Statü m. 7/2-f'de zorla hamile bırakma fiili "*uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlali*" veya bir topluluğun etnik bileşimini değiştirmek amacıyla, bir kadının zorla hamile bırakılması şeklinde tanımlanmıştır. UCK m. 7/1-6'da ise "*uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlali*" ibaresine yer verilmemiştir. UCK'nın yaptığı tanım suçta ve cezada kanunilik ilkesine daha uygundur. Uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlali ifadesi kesinlikten uzak, muğlak bir ifadedir.

74 Helmut **Gropengiesser**, "The Criminal Law of Genocide - The German Perspective", *International Criminal Law Review*, S. 5, 2005, s. 337.

75 **Handl**, s. 996.

76 Gerhard **Werle**/Florian **Jebberger**, "International Criminal Justice is Coming Home: The New German Code of Crimes Against International Law", *Criminal Law Forum*, S. 13, 2002, s. 213.

77 **Handl**, s. 995; **Wirth**, s. 156 vd.

78 **Handl**, s. 995.

Tamamlayıcılık ilkesi bakımından, UCK'nın tanımının daha dar kapsamlı kalması nedeniyle UCM'nin yargılama yetkisinin doğabileceği düşünülebilirse de benimsenen yaklaşım ceza hukukunun genel ilkelerine daha uygundur⁷⁹. RS m. 7/1-k'da; “*kasıtlı olarak ciddi ıstıraplara ya da bedensel veya zihinsel veya fiziksel sağlıkta ciddi hasara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler*” şeklinde ifade edilmiş olan fiilin tanımı bakımından da UCK farklılık göstermektedir. Yukarıda açıklamış olduğumuz yaklaşımın sonucu olarak UCK'nın 7/1-8 düzenlemesinde, başkasına bedensel veya ruhsal olarak ciddi hasar vermek ifadesi kullanılmış; zararın tespiti konusunda ise ACK'nın 226. maddesine atıf yapılmıştır⁸⁰.

UCK'nın insanlığa karşı suçlar başlığı altında düzenlenen zulüm suçu bakımından ise Statü'den daha geniş bir tanım yaptığı görülmektedir. Statü'ye göre, bir eylemin zulüm olarak değerlendirilebilmesi için UCM'nin yargı yetkisine giren suçla bağlantılı olarak işlenmesi aranırken (RS m. 7/1-h), UCK böyle bir koşul aramayarak suçun tanımını genişletmiştir (UCK m. 7/1-10)⁸¹.

İrk ayrımcılığı suçu, RS'den farklı olarak UCK'da insanlığa karşı suçun nitelikli bir hâli olarak düzenlenmiştir (m. 7/5). Buna göre; insanlığa karşı suç oluşturan ve 7. maddenin ilk fıkrası ile tanımlanmış olan fiillerin bir ırksal grubun diğeri üzerinde sistematik baskı ve tahakküm kurmasını içeren kurumsallaşmış bir rejimi sürdürmek amacıyla işlenmesi hâlinde failler daha ağır bir biçimde cezalandırılacaktır⁸². İrk ayrımcılığının tanımı bakımından RS ile arasında bir fark bulunmamakla beraber, UCK'nın tercih ettiği olduğu sistematik kanaatimizce daha uygundur.

Son olarak, UCK'da insanlığa karşı suçlar için öngörülen ceza miktarları her bir fiil açısından ayrı ayrı düzenlenmiş, ayrıca neticenin ciddiyetine göre daha az ceza verilebileceği öngörülmüştür (UCK m. 7/2-4-5). Bu bakımdan UCK düzenlemesi RS'ye göre daha sistematik bir yapıdadır.

79 Gerhard **Werle**/Florian **Jeßberger**, “VStGB § 7 Verbrechen gegen die Menschlichkeit”, Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 89.

80 **Satzger**, s. 274 vd.; **Werle/Jeßberger**, VStGB § 7, Rn. 99.

81 **Handl**, s. 995 vd.

82 **Werle/Jeßberger**, VStGB § 7, Rn. 129.

C. Savaş Suçları

Savaş suçları bakımından UCK'da en dikkat çeken husus, RS'deki uluslararası olan ve uluslararası olmayan çatışma ayrımının benimsenmemiş olmasıdır. Savaş suçları kapsamında düzenlenen tüm fiiller çatışmanın niteliğine bakılmaksızın suç oluşturacaktır. UCK ile savaş suçları, suçun konusuna göre sınıflandırılmıştır⁸³. Bu sistematik düzenleme Kanun'u, Statü'ye göre daha kolay okunabilir hâle getirmiş ve Statü'nün ilerisine taşımıştır⁸⁴. Savaş suçları; kişilere karşı savaş suçları (m.8), mallara ve diğer haklara karşı savaş suçları (m.9), insancıl müdahalelere ve sembollere karşı savaş suçları (m.10), savaşın icrası sırasında yasaklanmış metotlar kullanılmasıyla ilgili savaş suçları (m.11) ve savaşın icrasında yasaklanmış araç kullanılmasıyla ilgili savaş suçları (m.12) olarak kategorize edilmiştir⁸⁵.

Statü'nün 8/1. düzenlemesinde UCM'nin savaş suçları üzerindeki yargılama yetkisinin özellikle bir plan veya politikanın ya da bu tarz suçların geniş bir ölçekte işlenmesinin bir parçası olması hâlinde doğacağı belirtilmiştir. UCK'da savaş suçlarının yargılanması bakımından böyle bir ölçüt öngörülmemiştir. Söz konusu düzenleme ile savaş suçlarının uluslararası hukuktan daha geniş kapsamlı şekilde düzenlenmesinin memnuniyet verici olduğu ifade edilmektedir⁸⁶. Almanya, savaş suçları bakımından uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerinin ötesine geçen bir düzenleme yapmıştır.

RS'nin ilk hâlinde biyolojik ve kimyasal silahların kullanılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmuyordu⁸⁷. UCK'da ise zehir veya zehirli silahlar, biyolojik ve kimyasal silahlar, özellikle çekirdeği tamamen

83 Kai **Ambos**, "Vorbemerkung zu § 8", Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 17; **Handl**, s. 996; **Werle/Jeßberger**, Einleitung, Rn. 56.

84 Robin **Geiß**/Andreas **Zimmermann**, "VStGB § 8 Kriegsverbrechen gegen Personen", Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022, Rn. 55-56; **Handl**, 996.

85 **Ambos**, Rn. 18.

86 **Ambos**, Rn. 20.

87 Roma Statüsü'nde yer alan silah kullanımının yasaklanmasına yönelik cezai hükümlere ilişkin müzakereler büyük ölçüde tartışmalı ve zor geçmiştir. Özellikle nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların kullanımının yasaklanması konusunda devletler arasında bir uzlaşmaya varılamamıştır. Bkz. Claus **Kreß**, "VStGB § 12 Kriegsverbrechen des Einsatzes verbotener Mittel der Kriegsführung", Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 13.

sarmayan ya da içinde kesikler bulunan sert bir kılıfa sahip mermiler olmak üzere insan vücudunda kolayca genişleyen veya düzleşen mermilerin kullanılması savaşın icrasında yasaklanmış araç kullanılmasıyla ilgili savaş suçları olarak düzenlenmiştir (m. 12/1)⁸⁸. UCK ile uluslararası-uluslararası olmayan çatışma ayrımı benimsenmediğinden söz konusu fiillerin bir iç çatışmada işlenmesi de suç kabul edilmiştir. Böyle bir düzenlemenin çağın gereklerine ve silah endüstrisindeki gelişmelere daha uygun olduğu, bu bakımdan UCK'nın RS'nin önüne geçtiği vurgulanmıştır⁸⁹. Statü ile savaş suçlarının düzenlendiği 8. maddeye daha sonra yapılan eklemelerle zehirlerin, zehirli silahların, zehirli gazların, mikrobiyal ve biyolojik silahların, X ışınları ile tespit edilemeyen nitelikte yaralanmalara yol açan silahların, kör edici lazer silahlarının kullanılması hem uluslararası silahlı çatışmalar hem de uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından savaş suçları kapsamına alınmıştır. Savaş suçuna ilişkin 8. maddede yapılan değişikliklerle uluslararası silahlı çatışmalar ile uluslararası olmayan silahlı çatışmalar arasındaki ayrım RS kapsamında da silikleşmiştir⁹⁰. X ışınları ile tespit edilemeyen nitelikte yaralanmalara yol açan silahlar ile kör edici lazer silahlarının kullanılması fiilleri UCK ile savaş suçu olarak düzenlenmiş değildir. Kanaatimizce Alman hukuku bakımından bunun hâlihazırda bir eksiklik olduğu da söylenemez. Çünkü RS m. 121/5 düzenlemesi gereğince 8. maddede yapılan değişiklikler, onay veya kabul araçlarının bildirilmesinden bir yıl sonra değişiklikleri kabul etmiş taraf devletler için yürürlüğe girmektedir. Mahkeme, değişikliği kabul etmeyen bir taraf devletin uyrukları tarafından işlenen veya ülkesinde meydana gelen bir suç ile ilgili olarak yargı yetkisini kullanamamaktadır. X ışınları ile tespit edilemeyen nitelikte yaralanmalara yol açan silahlar ile kör edici lazer silahlarının kullanılmasını yasaklayan değişiklik Almanya bakımından 24 Eylül 2024 itibariyle bağlayıcı olacaktır.

Uluslararası insancıl hukuku ihlal etmek suretiyle sivilleri temel ihtiyaç maddelerinden mahrum bırakarak veya yardım teslimatlarını engelleyerek aç bırakmayı bir savaş yöntemi şeklinde kullanmak fiili UCK ile savaşın icrası sırasında yasaklanmış metotlar kullanılmasıyla ilgili savaş suçları arasında düzenlenmiştir (m. 11/1-5). Sivillerin açlığa mahkum edilmesinin bir savaş yöntemi olarak uygulanması Statü'nün ilk

88 **Handl**, s. 996; **Wirth**, s. 157.

89 **Werle/Jebbberger**, Einleitung, Rn. 57.

90 **Ambos**, Rn. 14-15.

hâlinde yalnızca uluslararası silahlı çatışmalar kapsamında bir savaş suçu olarak düzenlenmişti. Statü'nün 8. maddesine Taraf Devletler Asamblesi'nin 9 Aralık 2019 tarihinde aldığı kararla yapılan ekleme ile söz konusu fiil, uluslararası olmayan silahlı çatışmalar kapsamında da savaş suçu olarak düzenlenmiştir. Statü'de aç bırakmanın bir savaş yöntemi olarak kullanılması fiilinin bu şekilde genişletilmesi, UCK'nın uyumu bakımından bir problem yaratmayacaktır. Zira yukarıda da belirtildiği üzere UCK kapsamında savaş suçu oluşturan fiillerin uluslararası ya da uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bağlamında işlenmesi arasında herhangi bir fark gözetilmemiştir.

Soykırım ve insanlığa karşı suçlarda olduğu gibi savaş suçlarında da cezalar fiiller bakımından ayrı ayrı belirlenmiştir.

D. Saldırı Suçu

2017 yılına kadar UCK'da saldırı suçuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı. Ancak Mahkemenin saldırı suçuna ilişkin yargı yetkisi 17 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla doğduğu için bu bir eksiklik olarak değerlendirilemez. Kampala Konferansı ile saldırı suçunun tanımı üzerinde anlaşmaya varıldıktan sonra UCK'da gerekli düzenleme yapılmıştır⁹¹. Söz konusu düzenleme UCM'nin saldırı suçuna ilişkin yargılamaya yetkisinin doğmasıyla paralel biçimde yürürlüğe girmiştir.

RS ile saldırı suçu; *“bir Devletin siyasi veya askeri eylemlerini etkili biçimde kontrol edebilme veya yönetebilme konumunda bulunan bir kimse tarafından, ağırlığı ve boyutu itibarıyla Birleşmiş Milletler Şartı'na açıkça ihlal eden bir saldırı fiilinin planlanması, hazırlanması, başlatılması veya icrası”* olarak düzenlenmiştir. Saldırı fiili ise *“bir Devlet tarafından, bir başka Devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırı başka şekillerde silahlı kuvvet kullanılması”* olarak tanımlanmıştır. RS kapsamında saldırı suçu bir özgü suç şeklinde düzenlenmiş⁹², saldırı ise BM Şartı'na aykırı olarak kuvvet kullanılması olarak öngörülmüştür. Saldırı fiilinin planlanması,

91 **Werle/Jeßberger**, Einleitung, Rn. 58.

92 Statü'nün 25(3) *bis* maddesi saldırı suçunun faillerini belirlemeye yönelik bir düzenleme daha ihtiva etmektedir: *“Bu madde hükümleri, saldırı suçu bakımından, sadece, bir Devletin siyasi veya askeri eylemlerini etkili biçimde kontrol edebilme veya yönetebilme konumunda bulunan kişilere uygulanır”*. Saldırı suçunun bir liderlik suçu olduğu yönünde bkz. **Erhan**, s. 128; **Sergey Sarapin**, The Crime of Aggression in International Law Historical Development, Comparative Analysis and Present State, Asser Press, Lahey 2014, s. 259.

hazırlanması, başlatılması veya icrası saldırı suçunun oluşumu için yeterlidir. Bu nedenle ilgili suç, bir seçimlik hareketli suçtur⁹³. Belirtmek gerekir ki, bu seçimlik hareketlerin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmiş bir saldırının varlığı zorunludur. Planlama ve hazırlık hareketleri yapılmasına rağmen saldırı fiili olarak gerçekleşmemişse failin cezalandırılması mümkün değildir⁹⁴.

Saldırı suçunun düzenlendiği UCK m. 13/1'e göre; bir saldırı savaşı yürüten ya da niteliği, ağırlığı ve kapsamı itibariyle BM Şartı'nın açık bir ihlalini oluşturan başka bir saldırı eyleminde bulunan kişi ömür boyu hapis cezasıyla cezalandırılır. Maddenin 2. fıkrasında ise birinci fıkra kapsamında bir saldırı savaşını veya herhangi bir saldırı eylemini planlayan, hazırlayan ya da başlatan kişinin ömür boyu hapis cezası veya on yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür. 2. fıkrada yer verilen fiillerin cezalandırılabilmesi bir saldırı savaşının ya da saldırı eyleminin gerçekleşmiş olmasına veya Almanya bakımından bir saldırı savaşı ya da saldırı eylemi tehlikesi doğmuş olmasına bağlanmıştır (UCK m. 13/2-1,2). Almanya bakımından bir saldırı savaşı ya da saldırı eylemi tehlikesi doğmuş olması hâlinde de planlama, hazırlama veya başlatma fiilleri saldırı suçu kapsamında cezalandırılabilecektir⁹⁵. UCK bu hususta RS'den ayrılarak saldırı suçuna ilişkin cezai sorumluluğun kapsamını genişletmiştir⁹⁶. Fıkra düzenlenen fiiller bakımından müebbet hapis cezası ya da on yıldan az olmamak üzere hapis cezası verileceği öngörülmüştür. UCK m. 13/5'te ise 2. fıkra kapsamında kalan daha hafif hâllerde faile beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası verileceği öngörülmüştür. Kanuni düzenleme verilecek cezanın saldırı suçunu oluşturan fiilin ağırlığına göre belirlenmesi hususunda geniş bir aralık sunmaktadır.

Saldırı fiilinin tanımı aynı maddenin 3. fıkrasında yer almaktadır. Fıkra düzenlemesi RS m. 8 bis/2'ye paralel olarak saldırı fiilini "*bir Devlet tarafından başka bir Devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya*

93 Kaykal, s. 88.

94 Başak, s. 249; Tezcan/Erdem/Önok, Uluslararası Ceza Hukuku, s. 621; Esat Mahmut Yılmaz, Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2011, s. 269.

95 Hilde Farthofer, "VStGB § 13 Verbrechen der Aggression", Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C.H. Beck, München 2022, Rn. 36, 46.

96 UCK m. 13/2-2 düzenlemesinin bir tehlike suçu olduğu yönünde bkz. Farthofer, Rn. 3.

siyasi bağımsızlığına karşı veya BM Şartı ile bağdaşmayan başka bir şekilde silahlı kuvvet kullanılması” olarak tanımlamıştır.

Düzenlemenin 4. fıkrasında ise saldırı suçunun failinin sadece bir devletin siyasi ya da askeri eylemlerini fiilen kontrol edebilecek veya yönlendirebilecek konumda olan bir kişi olabileceği hüküm altına alınmış; böylece ilgili suç, özgü bir suç olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda fail unsuru bakımından suçun tanımı RS’ye paraleldir.

Saldırı suçu bakımından ayırt edici bir diğer husus, bu suçun yargılanması bakımından evrensellik ilkesinin uygulanmasına getirilen sınırlamadır. UCK m. 1’e göre; suç nerede işlenmiş olursa olsun, yalnızca failin Alman olması veya fiilin Federal Almanya Cumhuriyeti’ne yönelik olması durumunda evrensellik ilkesi uygulanabilir⁹⁷.

Son olarak ACK’da bulunan saldırı suçuna teşvik başlıklı düzenlemeye de değinmek gerekir. Söz konusu ceza normu ile ACK’nın uygulandığı coğrafi sınırlar içinde olmak üzere; alenen, bir toplantıda ya da ACK m. 11/3 kapsamında bir içerik yayarak saldırı suçunu teşvik edenler üç aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır.

SONUÇ

RS ile benimsenen tamamlayıcılık ilkesi taraf devletlerin egemenlik haklarının kullanımı bağlamında ulusal hukuklarını -Statü bakımından bu konuda bir zorunluluk öngörülmüş olmasa da- uyumlaştırmalarını gerekli kılmaktadır. Taraf olmayan ülkelerin vatandaşlarının belli hallerde UCM önünde yargılanabiliyor olması nedeniyle ulusal hukuk sistemlerinde Statü ile uyumlu düzenlemelerin yapılması devletler bakımından da önem arz etmektedir.

Türkiye, Statü’ye henüz taraf olmamışsa da bu yönde niyetini ortaya koymuş bir ülkedir. Hâlihazırdaki Türk mevzuatı, RS’ye uyum bağlamında oldukça yetersizdir. Özellikle savaş suçları bakımından büyük bir boşluk bulunmaktadır. Soykırım ve insanlığa karşı suçların TCK’da yer alıyor olması olumlu bir noktadır. Ancak kanuni düzenlemeler incelendiğinde eksikliklerin bulunduğu görülmektedir.

Almanya, UCM’ne giden yolda yapıcı bir tutum izlemiş ve ulusal hukukun uyumlaştırılması amacıyla Mahkemenin yargılama yetkisine giren suçları UCK ile ulusal hukukunun bir parçası hâline getirmiştir. UCK Statü’nün gerekleri, Alman Anayasası’nın ilkeleri ve uluslararası teamül hukuku dikkate alınarak hazırlanmıştır. Suç tipleri açısından UCK

97 Werle/Jebberger, Einleitung, Rn. 59; Farthofer, Rn. 1.

neredeysse boşluksuzdur denebilir. Statü'den ayrılan noktalar suçta ve cezada kanunilik ilkesinin yahut uluslararası teamül hukukunun gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle kanunilik ilkesinin gereği olarak ayrılık gösteren bazı düzenlemeler nedeniyle Alman hukuku bağlamında cezai sorumluluk alanının yer yer daha dar olduğu söylenebilir. Sistematik açıdan ise UCK, RS'nin önüne geçmiştir. Özellikle savaş suçları bakımından suçun konusuna göre yapılan ayırım son derece işlevseldir. Yine Statü'de genel ilkeler başlığı altında düzenlenen ancak birer suç tanımı olan hükümlerin, UCK'da özel hükümler arasında düzenlenmesi yerinde olmuştur.

Sayılan küçük eksikliklerine rağmen UCK, diğer devletlere bu alanda örnek oluşturabilecek nitelikte bir kanundur. Ceza hukuku alanında Alman hukuku ile arasındaki yakın ilişki de düşünüldüğünde UCK'nın Türkiye için anlamı da ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Akbaş, İrem Şevval, “Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Arasındaki İlişki”, Ankara Barosu Dergisi, C. 81, S. 4, 2023, s. 197-236.

Akın, Çiğdem, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Yolunda Türkiye’nin Uluslararası Ceza Mahkemesini Kuran Roma Statüsüne Taraf Olmasının Yeri”, Uluslararası Suçlar ve Tarih, S. 21, 2020, s. 53-79.

Aksar, Yusuf, Uluslararası Ceza Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

Akün, Verda Neslihan, “Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım (Jenosid) Suçu”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 24, S. 1-2, 2004, s. 53-70.

Ambos, Kai, “Vorbemerkung zu § 8”, Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Aslan, M. Yasin, “Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye’ye Etkileri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 56, S. 4, 2007, s. 55-79.

Aslan, M. Yasin, Teoride ve Uygulamada Savaş Suçları, Bilge Yayınevi, Ankara 2006.

Ateş Ekşi, Canan, Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Yetkisi, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

Başak, Cengiz, Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.

Başkaracaoğlu, Elif, “Uluslararası Hukuk Işığında Yeni Türk Ceza Kanunundaki İnsanlığa Karşı Suçlar Tanımının Değerlendirilmesi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 24, S. 1-2, 2004, s. 245-277.

Bayilloğlu, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 56, S. 1, 2007, s. 51-121.

Çakmak, Cenap, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Darfur Krizi’ne Müdahil Olması ve ABD’nin Süpergüç Olarak Limitleri”, Uluslararası Hukuk ve Politika, C. 3, S. 10, 2007, s. 43-74.

Çınar, Mehmet Fatih, “Uluslararası Ceza Hukuku Suçları için ‘Erken Uyarı Projesi’ ve Türkiye’nin Hukuksal Konjonktürü”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 13, 2019, s. 347-372.

Değirmenci, Olgun, “Çeşitli Görünümleriyle Uluslararası Suç Kavramı: Dar ve Geniş Anlamda Uluslararası Suçlar ve Türk Hukuku”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 71, S. 1, 2013, s. 229-266.

Değirmenci, Olgun, “Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Kararları Işığında Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 70, 2007, s. 50-111.

Demir, Ebru, “Uluslararası Ceza Mahkemesi Savcısına Kabul Edilebilirlik Değerlendirmesinde Tanınan Geniş Takdir Yetkisinin Kullanımında Ortaya Çıkan Sorunlar”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 79, S. 4, 2021, s. 1391-1419.

Demirağ, Fahrettin, “Uluslararası Ceza Divanı Savaş Suçları-Saldırı Suçu Mevzuatımıza Göre Savaş Hali”, *Uluslararası Ceza Divanı*, Editör, Feridun Yenisey, Arıkan Yayınları, İstanbul 2007, s. 89-122.

Domaç, Bilal, “Roma Statüsü’nün Kabulü Sürecinde Türkiye’nin Karşılaşabileceği Muhtemel Sorunlar ve Çözüm Yolları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 5, S. 9, 2009, s. 167-192.

Emir, Nergiz, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Yargı Yetkisi Bakımından Saldırı Suçu”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2015, s. 118-143.

Erdal, Sencen, “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Ulus-Devlet Egemenliğine Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 18, S. 1, 2010, s. 147-206.

Erhan, Zeynep, “Core International Crimes in Turkish Criminal Law and the Rome Statute: A Comparative Analysis in the Light of International Jurisprudence”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 2, 2018, s. 112-136.

Farthofer, Hilde, “VStGB § 13 Verbrechen der Aggression”, *Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9*, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Geiß, Robin/**Zimmermann**, Andreas, “VStGB § 8 Kriegsverbrechen gegen Personen”, *Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9*, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Gropengiesser, Helmut, “The Criminal Law of Genocide - The German Perspective”, *International Criminal Law Review*, S. 5, 2005, s. 329-341.

Handl, Elisabeth, “Introductory Note to the German Act to Introduce the Code of Crimes Against International Law”, *International Legal Materials*, C. 42, S. 4, 2003, s. 995-997.

Jescheck, Hans-Heinrich, “Neuere Entwicklungen im Nationalen, Europäischen und Internationalen Strafrecht: Perspektiven für eine Kriminalpolitik im 21. Jahrhundert?”, *Festschrift für Albin Eser zum 70. Geburtstag*, Editör, Jörg Arnold, C. H. Beck, München 2005, s. 991-1003, Çev. **Kangal**, Zeynel T., “Ulusal, Avrupa ve Uluslararası Ceza

Hukukunda Yeni Gelişmeler: 21. Yüzyılda Bir Suç Politikası İçin Perspektifler mi?”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 33, S. 1, 2006, s. 15-32.

Karakehya, Hakan, “Modern Düşünce Yapısında Görülen Değişimler Bağlamında Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Taraf Devletlerin Egemenlik Haklarına Müdahalesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 13, 2013, s. 131-142.

Karakehya, Hakan, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulanabilir Hukuk”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 2, 2008, s. 133-163.

Kaykal, Tuncay, Türk Hukukunda Saldırı Suçu ve UCM’nin Yargı Yetkisinin Sınırları, Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2022.

Kılıç, Ali Şahin, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 58, S. 3, 2009, s. 615-657.

Kılıç, Yurdanur Firdevs, Savaş Suçları Kapsamındaki Cinsel Şiddet Fiilleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2020.

Koca, Mahmut, “Türk Ceza Kanunu’nda Soykırım Suçu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 1, 2010, s. 1-27.

Kocaoğlu, Sinan, “Uluslararası Ceza Hukuku ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Bağlamında Soykırım Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, C. 63, S. 3, 2005, s. 147-166.

Kreß, Claus, “VStGB § 12 Kriegsverbrechen des Einsatzes verbotener Mittel der Kriegsführung”. Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Kreß, Claus, “VStGB § 6 Völkermord”, Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Kul, Muhammet Celal, “Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin Tecavüz Suçu (Saldırı Suçu) Üzerindeki Yargı Yetkisi ve Harekete Geçirilmesi”, İbn-i Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 2023, s. 81-114.

Nişancı, Dilaver, “Uluslararası Ceza Hukuku ve Türk Ceza Kanunu Düzenlemesinde Soykırım Suçu”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, C. 8, S. 2, 2021, s. 228-249.

Önok, R. Murat, Uluslararası Ceza Divanı’nı Kuran Roma Statüsü ile Türk Ulusal Mevzuatının Maddi Ceza Hukuku Kuralları Yönünden Uyumuna Dair Rapor, Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Yayını, 2010.

Philippe, Xavier, “The Principles of Universal Jurisdiction and Complementarity: How Do the Two Principles Intermesh?”, *International Review of the Red Cross*, C. 88, S. 862, 2006, s. 737-764.

Sarapin, Sergey, *The Crime of Aggression in International Law Historical Development, Comparative Analysis and Present State*, Asser Press, Lahey 2014.

Satzger, Helmut, “German Criminal Law and The Rome Statute- A Critical Analysis of the New German Code of Crimes Against International Law”, *International Criminal Law Review*, S. 2, 2002, s. 261-282.

Seymen Çakar, Ayşe, “İnsanlığa Karşı Suçlar”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 103, 2012, s. 169-198.

Şen, Ersan/**Malbeleşti**, Erkam, *Türk Ceza Kanunu’nda Uluslararası Suçlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.

Tezcan, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

Tezcan, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Önok**, Murat, *Uluslararası Ceza Hukuku*, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

Tokdemir, Sercan, “The Jurisdiction of the International Criminal Court: A Critical Legal Scrutiny on the Principle of Complementarity Adopted in the Rome Statute”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, 2023, s. 107-128.

Werle, Gerhard/**Jeßberger**, Florian, “International Criminal Justice is Coming Home: The New German Code of Crimes Against International Law”, *Criminal Law Forum*, S. 13, 2002, s. 191-224.

Werle, Gerhard/**Jeßberger**, Florian, “Völkerstrafgesetzbuch – VStGB-Einleitung”, *Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9*, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Werle, Gerhard/**Jeßberger**, Florian, “VStGB § 7 Verbrechen gegen die Menschlichkeit”, *Münchener Kommentar zum Straftgesetzbuch Band 9*, Editörler, Volker Erb/ Jürgen Schäfer, 4. Baskı, C. H. Beck, München 2022.

Wilkitzki, Peter, “The German Law on Co-Operation with the ICC”, *International Criminal Law Review*, S. 2, 2002, s. 195-212.

Wirth, Steffen, “Germany’s New International Crimes Code: Bringing a Case to Court”, *Journal of International Criminal Justice*, C. 1, S. 1, 2003 s. 151-168.

Yılmaz, Esat Mahmut, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2011.

İnternet Kaynakları

Bundesamt für Justiz, “Völkerstrafgesetzbuch”, <https://www.gesetze-im-internet.de/vstgb>, E.T. 26.04.2024.

International Committee of the Red Cross, “The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols”, <https://bit.ly/3WkBLR6>, E. T. 27.04.2024.

International Criminal Court, “Elements of Crimes”, <https://bit.ly/3UaliMw>, E. T. 27.04.2024.

International Criminal Court, “Rome Statute of the International Criminal Court”, <https://bit.ly/4aRutIZ>, E.T. 27.04.2024.

International Criminal Court, “Activation of the Jurisdiction of the Court over the Crime of Aggression”, <https://bit.ly/44mApab>, E.T. 27.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “10. a Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court”, <https://bit.ly/4aRoPX0>, E.T. 24.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “10. d Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Weapons which Use Microbial or Other Biological Agents, or Toxins)”, <https://bit.ly/3y18u3u>, E.T. 24.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “10. e Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Weapons the Primary Effect of which is to Injure by Fragments Undetectable by X-rays in the Human Body)”, <https://bit.ly/4deHKNa>, E.T. 24.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “10. f Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Blinding Laser Weapons)”, <https://bit.ly/44foQ4O>, E.T. 24.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “10. g Amendment to Article 8 of the Rome Statute of the International Criminal Court (Intentionally Using Starvation of Civilians)”, <https://bit.ly/3UjuM8a>, E.T. 24.04.2024.

United Nations Treaty Collection, “Adoption of Amendments on The Crime of Aggression”, <https://bit.ly/3UA7jkz>, E.T. 27.04.2024.